

Nekrologi

PROF. DR STEFAN VRTEL-WIERCZYŃSKI (1886—1963)

W dn. 3 II br. zmarł w Poznaniu długoletni profesor Uniwersytetu im. A. Mickiewicza, znakomity historyk literatury, wybitny edytor tekstów staropolskich, znawca i badacz stosunków polsko-czeskich w dziedzinie literatury — dr Stefan Vrtel-Wierczyński. Ogrom ponad 50-letniej pracy obejmującej całą dziedzinę sławistyki oraz wszechstronność zainteresowań wysunęły prof. Wierczyńskiego na jedno z czołowych miejsc wśród polskich filologów i historyków literatur słowiańskich. Pracował On jako filolog i historyk literatur słowiańskich, jako wykładowca i pedagog, jako bibliograf i bibliotekoznawca, redaktor i edytor wielu wydawnictw, jako aktywny działacz i założyciel wielu towarzystw, ośrodków, komitetów naukowych. W czasie I wojny światowej brał czynny udział w ruchu niepodległościowym. W okresie II wojny światowej i okupacji uczestniczył w tajnym życiu naukowym, wykładając na kursach uniwersyteckich w Warszawie.

Pochodził z rodziny czeskiej osiadłej w Polsce; urodził się w r. 1886 w Hanowcach (pow. Żydaczów). Studiował we Lwowie w l. 1905—1909 — pod kierunkiem znanych wykładowców: Kallenbacha, Wojciechowskiego, Bruchnalskiego, Kryńskiego, Hahna, Gubrynowicza, Krčka — filologię słowiańską i klasyczną oraz historię literatury polskiej. Studia te ukoronowane zostały doktoratem filozofii w r. 1915. W międzyczasie prof. Wierczyński pracował w l. 1909—1919 jako nauczyciel we Lwowie, w latach następnych (1919—20) natomiast w Bibliotece Jagiellońskiej w Krakowie, a w l. 1921—1927 w Bibliotece Uniwersyteckiej we Lwowie. W r. 1923 młody naukowiec habilitował się z zakresu bibliografii i bibliotekoznawstwa rozszerzając w r. 1927 habilitację o zagadnienia historii literatury polskiej z uwzględnieniem jej relacji z piśmiennictwem czeskim. W r. 1927 przeniósł się do Poznania obejmując funkcję dyrektora Biblioteki Uniwersyteckiej i rozpoczynając w rok później wykłady z zakresu historii literatury polskiej na Uniwersytecie Poznańskim; początkowo jako docent, od 1936 r. jako profesor tytularny. W lipcu 1937 r. prof. Wierczyński objął stanowisko dyrektora Biblioteki Narodowej w Warszawie. Zmuszony do opuszczenia tej placówki w czasie okupacji hitlerowskiej rozwinął szeroką działalność naukową wykładając na tajnych kursach Uniwersytetu Warszawskiego i Jagiellońskiego oraz Uniwersytetu Ziemi Zachodnich. Jedyne energii Profesora zawdzięczać można fakt uratowania w momencie wybuchu wojny bezcennych zabytków dawnej literatury polskiej, m. in. *Kazań Świętokrzyskich* i *Psalterza Floriańskiego*, które wywiezione zostały do Kanady. Po zakończeniu wojny prof. Wierczyński powrócił na swe stanowisko dyrektora Biblioteki Narodowej. W dwa lata później przeniósł się do Poznania, gdzie objął funkcję dyrektora Biblioteki Uniwersyteckiej i gdzie w r. 1949 został mianowany profesorem nadzwyczajnym oraz kierownikiem świeżo utworzonej Katedry Historii Literatur Słowiańskich na Uniwersytecie Poznańskim. W r. 1956 prof. Wierczyński został profesorem zwyczajnym a także otrzymał w uznaniu swych zasług naukowych, ogromnej pracy i wkładu w kulturę polską Krzyż Komandorski Orderu Odrodzenia Polski oraz Medal 10-ciolecia. W r. 1957 prof. Wierczyński został laureatem Nagrody Miasta Poznania.

Mimo wielu zajmowanych stanowisk, prof. Wierczyński rozwinął intensywną działalność naukową. Znalazło to swe odbicie w licznych pracach Profesora stanowiących w sumie ponad 150 pozycji bez uwzględnienia opracowań edytor-
skich.

Już na studiach prof. Wierczyński przejawiał zainteresowanie trzema głównymi kierunkami prac badawczo-naukowych, które później kontynuował: 1) studiami nad polską literaturą średniowieczną, połączonymi z edycją zabytków, 2) pracami z zakresu nauk pomocniczych zwłaszcza zaś bibliografii i 3) badaniami historyczno-literackimi szczególnie zaś w ich aspekcie polono-bohemistycznym.

Najlichniesza grupa prac prof. Wierczyńskiego obejmuje edycje zabytków średniowiecznej literatury polskiej, a także studia z zakresu edytorstwa metodycznego. Wśród edycji tekstów dawnej literatury polskiej znajdują się takie wydawnictwa jak np. *Średniowieczna poezja polska świecka* opublikowana w r. 1923 i ponownie w l. 1949 i 1952. Podobna publikacja pt. *Średniowieczna proza polska* ukazała się w r. 1959 w tej samej serii Biblioteki Narodowej wydawanej przez Ossolineum. Do tej kategorii prac zaliczyć należy *Wybór tekstów staropolskich*, który ukazał się w r. 1930 (powtórnie w r. 1950). Do licznych zabytków dawnej literatury wydanych przez prof. Wierczyńskiego należy również *Sprawa chędcga o męce Pana Chrystusowej* i *Ewangelia Nikodema*. Jego ostatnią wielką pracą była monografia *Polskie wierszowane legendy średniowieczne* (Wrocław—Warszawa—Kraków 1962).

Problemy edytorstwa metodycznego dawnych tekstów to inna część zainteresowań Profesora. W r. 1954 opublikował studium pt. *Zasady wydawania tekstów staropolskich* oraz zainaugurował serię publikacji o charakterze dydaktycznym pn. *Teksty do ćwiczeń edytorskich*. Ukazały się 3 tomy tej serii zawierające utwory Słowackiego i Mickiewicza w fototypicznej reprodukcji oryginału, modyfikacje tekstu w kolejnych wydaniach itd. Prof. Wierczyński zainicjował także w r. 1951 serię publikacji zatyt. *Corpus antiquissimorum scriptorum Poloniae Polonicorum*. Inicjatywa ta znalazła częściową realizację w opublikowanej przez Instytut Badań Literackich PAN Bibliotece Pisarzy Polskich.

Pośród prac prof. Wierczyńskiego szczególną uwagę zwracają edycje dwóch sławnych zabytków piśmiennictwa staropolskiego: *Rozmyślenia Przemyskie* (1952 r.) i *Kazania Gnieźnieńskie* (1953).

Z inicjatywy prof. Wierczyńskiego i przy Jego współpracy powstał przy Komisji Filologicznej PTPN Komitet Głosowy mający na celu zebranie i wydanie głos polskich i innych średniowiecznych tekstów polskich znajdujących się w księgozbiorach i archiwach Wielkopolski.

Dziedziną, której prof. Wierczyński poświęcał wiele uwagi były nauki pomocnicze historii literatury, zwłaszcza zaś bibliografia. Swoje zainteresowania tą dziedziną nauki przejawiał już w czasie studiów we Lwowie wydając wtedy (w r. 1907) *Bibliografię historii literatury i krytyki literackiej* za r. 1905. Była to w ogóle Jego pierwsza publikacja. Owocem pracy w dużych bibliotekach uniwersyteckich była *Bibliografia literatury polskiej* za r. 1922 (Lwów 1925) i za r. 1919 (Lwów 1926). W wielu artykułach i broszurach zajął się wówczas sprawą organizacji badań bibliograficznych w Polsce. W r. 1929 ukazała się kolektywna praca redagowana przez Profesora pt. *Biblioteki Wielkopolski i Pomorza*. Zdając sobie sprawę, że przygotowanie bibliografii polskiej XIX w. wymaga współdziałania wielu osób, dążył do pozyskania dla tej pracy studentów. Inicjatywa ta spotkała się z przychylnym przyjęciem, praca została podzielona między studentów czterech uniwersytetów, lecz II wojna światowa przerwała gromadzenie materiałów. Spośród wielu przedwojennych inicjatyw prof. Wierczyńskiego wyróżnić należy projekt utworzenia Instytutu Bibliograficznego i wydawania ogólnej bibliografii polskiej. Owocem tych wysiłków było najpierw ukonstytuowanie się

komitetu, który zajął się publikacją Bibliografii Polskiej a później *Przewodnika Bibliograficznego*. W r. 1928 powstał w Warszawie przy Bibliotece Narodowej Instytut Bibliograficzny, który aż do wybuchu II wojny wydawał *Urzędowy Wykaz Druków* opublikowanych w Polsce. Po wojnie z inicjatywy prof. Wierczyńskiego ponownie zaczął się ukazywać *Przewodnik Bibliograficzny*, a od 1947 r. wydawnictwo zatytułowane *Bibliografia Zawartości Czasopism*.

Pełną realizacją idei prof. Wierczyńskiego było utworzenie w r. 1948 przez Instytut Badań Literackich pracowni bibliograficznych w Warszawie, Krakowie i Poznaniu. Kierownikiem pracowni poznańskiej został prof. Wierczyński. Zorganizował On też i kierował Pracownią Bibliograficzną przy Komisji Filologicznej Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk.

Był On także autorem prac teoretycznych z zakresu bibliografii. W r. 1917 ukazało się Jego studium o organizacji bibliografii, a w r. 1923 praca pt. *Bibliografia. Jej istota, przedmiot i początki*. Po II wojnie światowej w r. 1951 prof. Wierczyński opublikował pracę pt. *Teoria bibliografii w zarysie*.

Specjalną uwagę przywiązywał prof. Wierczyński do badań zajmujących się istniejącymi na przestrzeni dziejów powiązaniem między literaturą polską i czeską. Zagadnieniu komparatystyki literackiej polsko-czeskiej poświęcił wiele prac, z których wymienić należy: wydane w r. 1926 we Lwowie studium pt. *Rozmowa człowieka ze śmiercią w literaturze średniowiecznej polskiej i czeskiej*, monografię *Staropolska legenda o św. Aleksym na porównawczym tle literatur słowiańskich* (Poznań 1937), gdzie zagadnienie powiązań między piśmiennictwem polskim i czeskim zaakcentowane zostało ze szczególną siłą, studium zatytułowane *Rozprawa Jana Kollára »O literackiej wzajemności Słowian« i jej odgłosy w ówczesnej Polsce* (Praga 1938), rozprawę pt. *Polska i czeska »Rozmowa Palinura z Charonem« (Biernat z Lublina i Mikołaj Konač)* (1952), pracę omawiającą przekłady utworów Mickiewicza pióra F. Halasa, rozprawę pt. *Czeski »Bartek Zwycięzca«, Z dziejów recepcji Henryka Sienkiewicza w Czechach* (Praga 1955). Innym dużym dziełem zespołowym zainicjonowanym przez prof. Wierczyńskiego jest monografia pt. *Stosunki literackie polsko-czesko-słowackie na przestrzeni dziejów*. Monografię tę rozpoczął Profesor napisaniem pracy pt. *Stosunki kulturalne polsko-czeskie. Czasy dawne*, wydanej w Warszawie w r. 1948. Był także autorem wielu artykułów, studiów, rozpraw dotyczących zagadnień polono-bohemistyki drukowanych w różnorodnych pismach polskich i zagranicznych. Do takich należą ostatnie prace prof. Wierczyńskiego: *»Largum sera« Jana z Helešova. W kręgu źródeł Kazań Gnieźnieńskich* (Poznań 1962) oraz *Listy Karola Estreichera od Edwarda Jelinka* (Poznań 1961).

Działał też czynnie jako współpracownik wielu instytucji naukowych, zajmujących się zagadnieniami slawistyki, a więc: Komitetu Slawistycznego i Rusycystycznego PAN, Komitetu Słowiańskiego. Dzięki Jego zabiegom powstała w r. 1955 Pracownia Slawistyczna przy Komisji Filologicznej PTPN, On też był od r. 1957 redaktorem „Slavii Occidentalis”. Zainicjował wydawanie *Bibliografii stosunków literackich polsko-czeskich, polsko-słowackich i polsko-łużyckich* mającej być podstawą badań polono-bohemistycznych. Kierował wreszcie pracami przygotowawczymi do dzieła zatytułowanego *Mickiewicz w Czechach*, nad którego wydaniem pracują wspólnie Polska i Czeska Akademia Nauk. Dodać także należy, iż prof. Wierczyński pozostawał w bliskim kontakcie z czeskim środowiskiem naukowym, a także z centrami polonistycznymi w Pradze, Brnie i Ołomuńcu.

Prof. Stefan Vrtel-Wierczyński był członkiem i czynnym współpracownikiem Instytutu Zachodniego. Ogłaszane przez Niego na łamach „Przeglądu Zachodniego” artykuły dotyczą przeważnie stosunków literackich polsko-czeskich. Artykuły pt. *Nowe przekłady dzieł Mickiewicza i Nowy czeski przekład »Dziadów« Mickiewicza pióra Franciszka Halasa* omawiające najnowsze tłumaczenia utworów Mickiewicza w Czechosłowacji ukazały się w nrze 4/1948 (s. 392—397) oraz w nrze 12/1948

(s. 698—703) „Przeglądu Zachodniego”. Działalnością i postacią znanego bohemy polskiego, M. Szyjkowskiego, zajął się prof. Wierczyński w dwóch artykułach drukowanych w nrze 1—2/1949 (s. 72—73) oraz w nrze 9—10/1952 (s. 323—328). Nekrolog pt. *Zgon Franciszka Halasa* opublikował w nrze 11/1949 (s. 484—485), a dwa artykuły dotyczące Jiraska i jego związków z Polską w nrze 3, 4/1951; są to rozprawki *Motywy polskie u Alojzego Jiraska* (s. 416—421) oraz *Alois Jirasek i jego jubileusz* (s. 545—547).

Śmierć zastała prof. Wierczyńskiego, kiedy projektował jeszcze cały szereg nowych prac i przedsięwzięć naukowych. Prof. Wierczyński był człowiekiem niezwykłej dobroci, serdeczny i życzliwy dla swych współpracowników i uczniów pozostanie takim na zawsze w ich pamięci.

Tadeusz Wróblewski

KAZIMIERZ DZIEMBOWSKI (1888—1963)

Dnia 3 kwietnia 1963 r. zmarł w Poznaniu adwokat Kazimierz Dziembowski, który był pracownikiem Instytutu Zachodniego od 1 kwietnia 1945 do 31 stycznia 1952 r. Należał do grona członków założycieli Instytutu Zachodniego w r. 1945, był sekretarzem generalnym Instytutu do czerwca 1946 r. i pełnił od samego początku istnienia Instytutu obowiązki doradcy prawnego oraz kierownika działu ogólnoadministracyjnego aż do chwili odejścia z Instytutu. Brał zawsze czynny udział we wszystkich pracach społecznych Instytutu. Swą gotowością służenia doświadczeniem i wiedzą prawniczą zarówno Instytutowi, jak i poszczególnym pracownikom Instytutu, zyskał sobie wielkie uznanie i głęboki szacunek.